

Οι Καταβασίες της Υπαπαντής

Ορθοδοξία / Θεία Λατρεία

Σοφία Μπεκρή, φιλόλογος-θεολόγος

Η Υπαπαντή του Κυρίου, η συνάντηση δηλαδή και υποδοχή Του από τον γέροντα Συμεώνα και την προφήτιδα Άννα κατά την αφιέρωσή Του στον Ναό, σύμφωνα με την ιουδαϊκή παράδοση, σαράντα ημέρες μετά από τα Χριστούγεννα, αποτελεί μια μεγάλη Θεομητορική και Δεσποτική εορτη που εορτάζεται στις 2 Φεβρουαρίου. Οι Καταβασίες της Εορτής είναι ποίημα του Αγίου Κοσμα Μελωδού, Επισκόπου Μαιουμά, και ψαλλονται από τις 15 Ιανουαρίου μέχρι τις 9 Φεβρουαρίου, οπότε και αποδίδεται η εορτη.

Στο παρόν άρθρο θα επιχειρήσω μια προσέγγιση των υπερόχων αυτών ύμνων, εμβαθύνοντας στο θεολογικό των περιεχόμενο, με όχημα την θαυμάσια ελληνική μας γλώσσα, την θεραπαινίδα του λόγου του Θεού.

Ωδή α', ήχος γ'

Χέρσον άβυσσοτόκον πέδον ήλιος έπεπόλευσέ ποτε□ώσει τείχος γάρ έπάγη έκατέρωθεν ύδωρ λαῶ πεζοποντοποροῦντι και θεαρέστως μέλποντι. Άσωμεν τῷ Κυρίῳ□ ένδόξως γάρ δεδόξασται.

Απόδοση: Πάνω στον στέρεο και άβυσσαλέο βυθό της θαλάσσης έρριξε κάποτε ο ήλιος τις ακτίνες του· διότι το νερό έγινε στερεό σαν τείχος δεξιά και αριστερά για τον λαό, που πεζοπορούσε και έψαλλε θεαρέστως· ας ψάλωμε στον Κύριο, διότι έχει δοξαστή το όνομά του.

Ο ειρμός της α' ωδής αναφέρεται, όπως και η παλαιά βιβλική ωδή, στο θαυμαστό γεγονός της μετατροπής της θαλάσσης σε ξηρά κατά την διάβαση των Ισραηλιτών. Με την λέξη «άβυσσοτόκος» ο υμνογράφος παρομοιάζει τον βυθό της θαλάσσης με κοιλία μητρός που περισφίγγει σαν βρέφος το νερό στην αγκαλιά της. Αυτόν τον βυθό τον άγγιξε ο ήλιος μία και μοναδική φορά με τις ακτίνες του, όταν η θάλασσα σχίσθηκε διά της ράβδου του Μωϋσέως και έγινε «το ύδωρ αυτής τείχος εκ δεξιών, και τείχος εξ ευωνύμων» προς χάριν του λαού για την διάσωσή του από τους Αιγυπτίους (Εξ., 14, 22).

Ωδή γ'

Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων, στερέωσον, Κύριε, τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐκτίσω τῷ τιμίῳ σου αἵματι.

Απόδοση: Εσύ που είσαι το στήριγμα αυτών που σε εμπιστεύονται, στερέωσε, Κύριε, την Εκκλησία, την οποία απέκτησες με το τίμιό Σου αίμα.

Το περιεχόμενο του παρόντος ειρμού συνδέεται με την 3η βιβλική ωδή, που είναι αφιερωμένη στην προφήτιδα Άννα. Ακόμη και λέξεις χρησιμοποιούνται από την παλαιά βιβλική ωδή, όπως «στερέωμα» και «στερέωσον», από τα λόγια της προφήτιδος: «Εστερεύθη η καρδιά μου εν Κυρίῳ, υψώθη κέρασ μου εν Θεῷ μου» (Α' Βασιλ. β' 1). Στερέωμα καλείται ο Χριστός, επειδή σ' Αυτόν στηρίζομε όλοι τις ελπίδες μας και ζητείται από τον Κύριο να διαφυλάξη την Εκκλησία, που απέκτησε ο ίδιος προσφέροντας το τίμιο Αίμα Του. Η τελευταία αυτή φράση του τροπαρίου παραπέμπει στην προτροπή του Παύλου προς τους επισκόπους της Εφέσου: «Προσέχετε οὖν εαυτοῖς και παντί τῷ ποιμνίῳ (...) ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου και Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος» (Πραξ. κ' 29).

Ὡδή δ'

Ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ σου Χριστέ· τῆς κιβωτοῦ γὰρ προελθὼν τοῦ ἀγιάσματος σου, τῆς ἀφθόρου Μητρός, ἐν τῷ ναῶ τῆς δόξης σου ὥφθης ὡς βρέφος, ἀγκαλοφορούμενος, καὶ ἐπληρώθη τὰ πάντα τῆς σῆς αἰνέσεως.

Απόδοση: Εκάλυψε ουρανοὺς ἡ ἀρετὴ σου, Χριστέ· διότι, αφού προήλθες από την κιβωτό που αγίασες, δηλαδή την ἀφθορη Μητέρα σου, φάνηκες στον Ναό της δόξης σου ως βρέφος που το κρατούσαν στην αγκαλιά· και γέμισαν τα πάντα από την δοξολογία σου.

Για τον ειρμό της δ' ωδής ο υμνογράφος δανείζεται τα λόγια του ποιητού της, του προφήτου Αββακούμ,: «εκάλυψεν ουρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, και αινέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γη» (Αββ. γ' 3). Κατά τον Άγιο Νικόδημο, ἡ ἀρετὴ τοῦ Κυρίου εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε σκέπασε τους ουρανοὺς, τις δυνάμεις των Ἀγγέλων, που ἐφριξαν για το μέγεθος του μυστηρίου της Θείας Οικονομίας (Αγ. Νικοδήμου, Εορτοδρόμιον, σελ. 217). Η Παναγία ονομάζεται «κιβωτός του αγιάσματος» από τον ψαλμό του Δαυΐδ, «συ και ἡ κιβωτός του αγιάσματος σου» (Ψαλμ. ρλα' 8). Ὅπως ἡ κιβωτός φύλαγε τις πλάκες του νόμου, ἔτσι και ἡ Παναγία, ὡς ἄλλη κιβωτός, ἔφερε μέσα της το αγιασμένο από την θεότητα σῶμα του Χριστοῦ. Η λέξη «ἀγκαλοφορούμενος» σημαίνει εἴτε ὅτι το βρέφος βασταζόταν στην αγκαλιά της Μητρός Του, εἴτε, το πιθανώτερο, ὅτι τοποθετήθηκε στην αγκαλιά του δικαίου Συμεώνος. Ο τελευταῖος στίχος, «και ἐπληρώθη τὰ πάντα τῆς Σῆς αἰνέσεως», εἶναι και πάλι παρμένος από τον προφήτη Αββακούμ: «και αινέσεως αὐτοῦ πλήρης

η γη» (ο.π.).

Ωδή ε΄

Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ἐν θρόνῳ ἐπηρμένῳ, Θεόν ὑπ' Ἀγγέλων δόξης δορυφορούμενον, ὦ τάλας! ἐβόα, ἐγὼ πρὸ γὰρ εἶδον σωματούμενον Θεόν, φωτὸς ἀνεσπέρου καὶ εἰρήνης δεσπόζοντα.

Απόδοση: Όταν ο Ησαΐας είδε συμβολικά σε θρόνο υπερυψωμένο τον Θεό, να περιβάλλεται τιμητικά από ενδόξους Αγγέλους, φώναζε· ω, ο ταλαίπωρος εγώ! διότι προείδα ότι ο Θεός θα πάρη σώμα, αυτός που είναι Κύριος του ανεσπέρου φωτός και της ειρήνης.

Στον ειρμό της ε΄ ωδής ο υμνογράφος δανείζεται φράσεις από την αντίστοιχη βιβλική ωδή, του προφήτου Ησαΐα. Αναφέρεται στο όραμα που είδε ο προφήτης, τον Κύριο καθήμενο σε θρόνο υπερυψωμένο και γύρω Του στέκονταν τα Σεραφίμ, καθ' ένα από τα οποία έλεγε προς το άλλο: «άγιος, άγιος, άγιος Κύριος σαβαώθ, πλήρης πάσα η γη της δόξης αυτού». Ήταν τόσο μεγάλες οι κραυγές των Αγγέλων, ώστε το γείσο του Ναού αναπετάχθηκε και όλος ο Ναός γέμισε από καπνό. Ένα Σεραφίμ πήρε με λαβίδα από το θυσιαστήριο άνθρακα αναμμένο και με αυτό άγγιξε τα χείλη του προφήτου και είπε: «ιδού ήψατο τούτο των χειλέων σου και αφελεί τας ανομίας σου και τας αμαρτίας σου περικαθαριεί» (Ησ. στ΄ 1-7). Μ' αυτόν τον τρόπο ο προφήτης Ησαΐας ξεκίνησε το προφητικό του έργο. Η φράση «συμβολικώς» φανερώνει τους συμβολισμούς του οράματος. Έτσι, ο υψηλός θρόνος προεικονίζει την Παναγία, την «υψηλοτέρα ουρανών», η οποία έκανε θρόνο τα σπλάχνα της, για να καθίση επάνω της ο Υιός του Θεού. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος ερμηνεύει την φράση του Ησαΐου «προ γαρ είδον σωματούμενον Θεόν» ως μια μορφή συγκαταβάσεως του Θεού στα ανθρώπινα μέτρα, καθ' ότι είναι αδύνατο να δη άνθρωπος γυμνή την θεότητα. Γι' αυτό ο Ησαΐας λέει ότι τον είδε καθήμενο. Τέλος ο Θεός εμφανίζεται να δεσπόζη «φωτὸς ἀνεσπέρου και ειρήνης», διότι είναι «φως τα προστάγματά» του (Ησ. κστ΄ 9) και είναι Κύριος τήςειρήνης (Ησ. κστ΄12).

Ωδή στ΄

Ἐβόησέ σοι, ἰδὼν ὁ Πρέσβυς, τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ σωτήριον, ὃ λαοῖς ἐπέστη· Ἐκ Θεοῦ Χριστὲ σὺ Θεός μου.

Απόδοση: Όταν ο γέρων Συμεών είδε με τα μάτια του την σωτηρία που ήλθε για τους λαούς (τον Χριστό), φώναξε δυνατά· Χριστέ μου, εσύ είσαι Θεός μου, που προήλθες από τον Θεό Πατέρα.

Ο ειρμός της στ' ωδής ξεκινάει με την λέξη «Εβόησε», όπως και η αντίστοιχη βιβλική ωδή του προφήτου Ιωνά: «Εβόησα εν θλίψει μου» (Ιω. β' 3). Αναφέρεται στο γεγονός της Υπαπαντής, όταν «κατά τον νόμον Μωϋσέως, ανήγαγον αυτόν (τον Χριστό) εις Ιεροσόλυμα παραστήσαι τω Κυρίω» (Λουκ. β' 22). Ο πρέσβυς είναι ο δίκαιος Συμεών, ο οποίος αξιώθηκε να δη με τα μάτια του «το σωτήριο», δηλαδή τον Χριστό, που είναι η σωτηρία των ανθρώπων (Λουκ. β' 25-32). Τέλος ο υμνογράφος βάζει στο στόμα του Συμεώνος την φράση: «Εκ Θεού, Χριστέ, Συ Θεός μου», που θυμίζει το: «Φως εκ φωτός, Θεός αληθινός εκ Θεού αληθινού», που αναφέρεται στο Άγιο Πνεύμα. Εκείνο φώτισε και τον Συμεώνα να αναγνωρίση τον Κύριο.

Ωδή ζ'

Σὲ τὸν ἐν πυρὶ δροσίσαντα Παῖδας θεολογήσαντας καὶ Παρθένω ἀκηράτῳ ἐνοικήσαντα, Θεὸν Λόγον, ὑμνοῦμεν εὐσεβῶς μελωδοῦντες· Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Απόδοση: Εσένα, ο οποίος δρόσισες μέσα στην φωτιά τους νέους που θεολόγησαν και κατοίκησες σε αμόλυπτη Παρθένο, εσένα, τον Θεό Λόγο, υμνούμε ψάλλοντας μελωδικά με ευλάβεια· είσαι δοξασμένος, ο Θεός των πατέρων μας.

Ο ειρμός αυτής της ωδής αποτελεί ύμνο στον Λόγο του Θεού, τον Χριστό, ο οποίος δρόσισε τους Τρεις Παίδες μέσα στο αναμμένο καμίνι που τους είχε βάλει ο βασιλιάς Ναβουχοδονόσορας. Οι τρεις νέοι «θεολόγησαν» μπροστά στον βασιλιά: «έστι γαρ Θεός ημών εν ουρανοίς, ω ημείς λατρεύομεν, δυνατός εξελέσθαι ημάς εκ της καμίνου του πυρός ... και εκ των χειρών σου, βασιλεύ, ρύσεται ημάς» (Δαν. γ' 16-17). Όπως, λοιπόν, τότε η φωτιά δεν άγγιξε τους τρεις νέους, έτσι και τώρα το πυρ της θεότητας (ο Χριστός), που κατοίκησε μέσα στην κοιλία της Παναγίας, δεν την κατέκαυσε. Γι' αυτό και εμείς ψάλλομε: «Ευλογητός ο Θεός, ο των πατέρων ημών».

Ωδή η'

Ἀστέκτῳ πυρὶ ἐνωθέντες οἱ θεοσεβείας προεστῶτες Νεανίαι, τῇ φλογὶ δὲ μὴ λωβηθέντες, θεῖον ὕμνον ἔμελπον· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Απόδοση: Αφού ενώθηκαν με την αφόρητη φωτιά οι νέοι που πρωτοστατούσαν στην θεοσέβεια, χωρίς να βλαβούν από την φλόγα, έψαλλαν θεικό ύμνο· δοξάζετε όλα τα έργα τον Κύριο και υπερυψώνετε τον σε όλους τους αιώνες.

Οι τρεις νέοι προασπίστηκαν την πίστη των, με το να αρνηθούν να προσκυνήσουν την χρυσή εικόνα του Ναβουχοδονόσορα. Με την στάση τους αυτήν ενεθάρρυναν και τον υπόλοιπο λαό, ώστε να μην υποκύψουν στις πιέσεις του βασιλιά. Εν τέλει, όχι μόνον διαφυλάχθηκαν σώοι αλλά και έψαλλαν τον χαρακτηριστικό ύμνο: «ευλογείτε πάντα τα έργα Κυρίου τον Κύριον· υμνείτε και υπερψούτε αυτόν εις τους αιώνας»

Ωδή θ'

Έν νόμου σκιά καὶ γράμματι τύπον κατίδωμεν οἱ πιστοὶ ἅπαν ἄρσεν τὸ τὴν μήτραν διανοῖγον, ἅγιον Θεῶ διὸ πρωτότοκον Λόγον, Πατρὸς ἀνάρχου Υἱόν, πρωτοτοκούμενον Μητρὶ ἀπειράνδρω, μεγαλύνομεν.

Απόδοση: Κάτω από την σκιά και το γράμμα του νόμου ας δούμε καλά οι πιστοί μια προεικόνιση ἑκάθε πρωτότοκο αρσενικό παιδί είναι αφιερωμένο στον Θεό ἕγι' αυτό, τον πρωτότοκο Λόγο, τον Υἱό του ἀνάρχου Πατρὸς, που γεννιέται πρωτότοκος ἀπὸ Μητέρα χωρίς πείρα ἀνδρός, ας τον μεγαλύνωμε.

Στον ειρμό της θ' ωδῆς παροτρύνονται οι πιστοί να δούν την προτύπωση που βρίσκεται κάτω ἀπὸ την σκιά και το γράμμα του παλαιού νόμου. Ο μωσαικός, λοιπόν, νόμος ὠριζε ὅτι «παν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τω Κυρίῳ κληθήσεται» (Λουκ. β' 23) . Ὅπως σημειώνει ο Αγ. Νικόδημος Ἀγιορείτης, ο τύπος του νόμου αὐτοῦ δεν ἀρμόζει σε κανένα ἄλλο παιδί αρσενικό και πρωτότοκο, παρά μόνον στον Χριστό, ο Ὁποῖος χωρίς σπορά ἀνδρός και με υπερφυσικό τρόπο ἀνοιξε την παρθενική μήτρα της Παναγίας, κατὰ την γέννηση, και την διεφύλαξε πάλι, ὅπως ἦταν πριν, ἀβλαβή και κλειστή (Αγ. Νικοδήμου, Εορτοδρόμιον, σελ. 232-233). Η φράση «Ἅγιος Θεός» χρησιμοποιείται, διότι μπορεί ο Χριστός να ἦταν νήπιο, ὅταν οι γονεῖς του τον ὠδήγησαν στον Ναό, ἀλλά ἦταν συγχρόνως «προ αἰώνων Θεός». Επίσης, χρησιμοποιείται ο ὅρος «πρωτότοκος», ὄχι γιατί γεννιέται και ἄλλο παιδί ἀπὸ την Παναγία, ἀλλά συνδέεται με το «μονογενής». Τέλος, η λέξη «μεγαλύνομεν», που δείχνει ὅτι ο ειρμός αὐτός ἀνήκει στην 9η ὠδή, παραπέμπει στα λόγια που εἶπε η Παναγία προφητικά στην συνάντησή της με την Ελισάβετ. «Μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριον και ηγαλλίασε το πνεύμά μου ἐπὶ τω Θεῷ τω Σωτήρι μου.» (Λουκ. α' 47-48).

<https://bit.ly/3HlvdUB>